

Een tuin vol grote namen

Pluralisme, democratie & politieke kennis. Een rehabilitatie van de politiek
Hans Blokland, Assen, Koninklijke Van Gorcum, 2005

GREETJE TROMP

In 2001 publiceerde Hans Blokland het eerste deel van een studie naar het hoe en waarom van de toenemende machteloosheid van burgers in moderne samenlevingen om maatschappelijk en politiek invloed uit te oefenen op hun omgeving en op de grote politieke problemen van deze tijd.

Hij ging daarvoor in de eerste plaats te rade bij de klassieke denkers Max Weber, Karl Mannheim en Joseph Schumpeter en kwam daarbij tot de voorlopige conclusie dat het rationaliseringsproces waarbij de functionele rationaliteit, het denken in termen van middelen om zo snel en goedkoop mogelijk een gegeven doel te bereiken, de substantiële rationaliteit, het denken in termen van na te streven doelen, aan het verdringen is. Een voorlopige conclusie, want de auteur beloofde om voor de beantwoording van de hoofdvraag ook het werk te raadplegen van Robert Dahl en Charles Lindblom, twee vooraanstaande moderne wetenschappers die van grote invloed zijn geweest op de ontwikkeling van de politieke wetenschappen en de bestuurskunde.

Over de auteur Greetje Tromp is als socioloog verbonden aan de faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen

In het tweede deel van zijn studie, *Pluralisme, democratie & politieke kennis*, staat het werk van Robert Dahl, de vader van de politieke theorie van het pluralisme of de polyarchie, centraal. Waarom? Omdat Blokland de theorie van het pluralisme — die kortweg omschreven kan worden als een empirische theorie van de democratie in de praktijk — aanwijst als wetenschappelijke legitimatie voor het moderniseringsproces, het proces dat de politiek krachteloos heeft gemaakt en de burgers vreemdelingen in eigen huis. Want dat is de overkoepelende stelling van Blokland: door de modernisering is het vermogen van burgers om gezamenlijk richting en inhoud te geven aan hun samenleving beduidend afgenomen. Om die stelling te onderbouwen en om duidelijk te maken dat voor een betere samenleving het politieke domein gerehabiliteerd moet worden, heeft Blokland zich in dit deel op een ambitieuze manier vier doelen gesteld. Dit doet hij door op verschillende intellectuele niveaus het probleem van de modernisering en het pluralisme aan te kaarten.

Blokland wil in de eerste plaats het werk van Dahl uitgebreid beschrijven en bespreken. In de tweede plaats geeft hij een historische analyse van de rol die de theorie van het pluralisme heeft gespeeld in de politieke wetenschappen en in de

beleidswetenschappen. Of, in zijn eigen woorden: 'In deze zin is dit boek ook een vorm van protest tégen het vergeten, tégen de niet zelden uit hoogmoed geboren impotentie van zowel politicologen als politici, beleidsmakers en opiniemakers voort te bouwen op eerder ontwikkelde inzichten. (...) De maatschappelijke kosten van deze onwil om zich op de hoogte te stellen van de ervaringen en inzichten van voorgangers, zijn vaak enorm.' Ten derde, en nauw daarmee verbonden, wil Blokland bekijken of er enige wetenschappelijke vooruitgang is geboekt sinds de eerste publicaties van Dahl en Lindblom, in het begin van de jaren vijftig. En ten slotte wil hij de hoofdvraag kunnen beantwoorden, namelijk de vraag wat de gevolgen van de modernisering zijn voor het vermogen van mensen om gezamenlijk richting te geven aan hun samenleving.

Vooruitgang

Op het eerste niveau, de intellectuele biografie van Dahl, heeft deze studie veel te bieden. Het werk van Dahl wordt vanaf *Congress and foreign policy* uit 1950 uitgebreid beschreven. Aan de orde komen de kritieken en de antwoorden daarop van Dahl, de sociaal-economische context, de historische voorlopers, de biografische elementen die volgens Dahl zelf van invloed zijn geweest op zijn werk en de theoretische achtergrond.

Als intellectuele voorlopers en stromingen komt het pragmatisme van James en Dewey aan de orde, waarbij het wetenschappelijk waarheidscriterium de werking van een idee in de praktijk is. Ook is er aandacht voor de kritiek op de monistische staatsleer die lange tijd de politieke wetenschappen beheerste, de groeiende belangstelling voor sociale voorwaarden voor een democratisch systeem (met daarbij de nadruk op de vele zelfstandige sociale organisaties die als tegenwicht voor de macht van de staat kunnen worden gezien) en de langzame erkenning van het bestaan van verschillende waardenstelsels binnen één politiek systeem. De problemen van machtsconcentratie worden geschetst

evenals de angst voor politieke incompetentie van de kiesgerechtigden. Het werk van Dahl blijkt nog steeds van belang, alleen al wat betreft thema's als gepassioneerde minderheid versus apathische meerderheid, nadruk op de sociale in plaats van constitutionele voorwaarden voor democratie, een blijvende belangstelling voor machtsverhoudingen en machtsverdeling en een genuanceerde benadering van het participatievraagstuk.

Op dit eerste niveau wordt niet alleen een feitelijke beschrijving gegeven van het werk van Dahl, er komen ook wetenschapsfilosofische achtergronden aan de orde. Zo wordt een grote plaats ingeruimd voor het methodologisch individualisme (waartoe Dahl zich al vroeg bekende om er later afstand van te nemen), voor de economische theorie van de democratie en voor het behaviorisme als wetenschappelijke methode. Zelfs aspecten van de zogenaamde 'derde methodenstrijd' over falsificatie versus verificatie, over kritische versus traditionele theorie, over meten is weten versus interpretatie van gegevens, passeren de revue.

Op het tweede niveau, de historische analyse van de rol die de theorie van het pluralisme heeft gespeeld in de politieke wetenschappen en in de beleidswetenschappen, gaan de teksten met de schrijver op de loop. In het behaviorisme ligt de nadruk op zintuiglijke waarneming, steeds verdergaande verfijning van de waarnemings technieken, logische deductie en kwantificeerbare gegevens. Deze methode is lange tijd nauw verbonden geweest met de politieke theorie van het pluralisme. Doordat de auteur — niet altijd even helder en consistent — de voortgang van de politicologische theorie van het pluralisme goeddeels gelijk stelt aan het behaviorisme als methode, is het tweede doel van deze studie niet echt geslaagd. Want de conclusie van Blokland dat de functionele rationaliteit steeds meer bezit heeft genomen van de politieke wetenschappen ligt dan voor de hand. Nieuwe inzichten levert dat niet op. Maar de al veel langer bestaande klacht dat door verfijning en kwantificering van waarnemingstechnieken de resultaten van

sociaal-wetenschappelijk onderzoek minder relevant worden, wordt nieuw leven ingeblazen en dat kan geen kwaad.

De vraag naar de wetenschappelijke vooruitgang, het derde niveau, komt niet echt uit de verf. Voor het grootste deel grijpt Blokland ook hier terug op wetenschapsfilosofische en kentheoretische discussies over de kloof tussen zijn en behoren, tussen waarden en feiten, over het waardenrelativisme, over empirische versus normatieve theorie. Maar het blijft bij het weergeven van meningen zonder dat er sprake is van een weloverwogen, concluderende argumentatie van de auteur zelf. Het demarcatieprobleem — wat is een wetenschappelijke uitspraak en wat niet? — dat toch aan de basis ligt van deze hele problematiek, komt niet aan de orde. Popper had daar uitgesproken opvattingen over die tegen die van de (neo)-positivisten ingingen en maakte daarmee ruimte voor normatieve uitspraken als wetenschappelijke uitspraken. 'Wetenschap is zinloos, want wetenschap kan geen antwoord geven op de enige vragen die voor ons van belang zijn: wat moeten wij doen, hoe moeten wij leven?' Deze uitspraak van Tolstoj, die beroemd is geworden omdat hij door Weber in zijn *Wetenschap als beroep* wordt besproken, zou, geconfronteerd met Poppers uitgangspunten en Bloklands pleidooi voor meer aandacht voor normatieve theorieën, eerder de basis kunnen vormen voor een verhandeling over wetenschappelijke vooruitgang in de politieke wetenschappen.

De hoofdvraag, het vierde niveau, komt er bekaaid vanaf en voor de beantwoording daarvan zullen we waarschijnlijk op het derde en laatste deel van deze trilogie moeten wachten, de studie over het werk van Charles Lindblom.

Met dit boek heeft de auteur te veel hooi op zijn vork genomen en er worden te veel zijwegen ingeslagen die in het niets eindigen of die weer op het vertrekpunt uitkomen. De auteur laat vele grote namen uit de politieke wetenschappen aan het woord. Maar de ordenende en analyserende hand van de auteur zelf ontbreekt. Zeker, in voetnoten en terzijdes is hij duidelijk aanwezig en legt hij verbanden met de grote en kleinere politieke vraagstukken van onze tijd, zoals het vraagstuk van het multiculturalisme, de politieke apathie en gemakzucht, de noodzaak van een basis van politieke consensus, de kritiek op de enquêtes van het Sociaal en Cultureel Planbureau en de corrumpering van de Amerikaanse politiek. Maar het blijft te caleidoscopisch, te ongericht.

'Well, it was a whole garden, was it not?', was Lindbloms opmerking naar aanleiding van alle kritiek op het pluralisme, zo schrijft Blokland. Dat geldt ook voor deze studie, waar de hand van de tuinman node wordt gemist, met wildgroei als resultaat. Daarmee blijft onverlet dat de weergave en bespreking van al het werk van Dahl in één publicatie inderdaad een dam zou kunnen opwerpen tegen het vergeten.